

**DECLARACIÓ
DE LA CONGREGACIÓ
DE LA CORONA D'ARAGÓ
DE L'ORDE CISTERCENC
SOBRE LA RELACIÓ
DELS MONESTIRS
AMB L'ENTORN NATURAL**

2009

Abreviatures

- CC Constitucions de Congregació Cistercenca de la Corona d' Aragó
- RB Regla de sant Benet
- PC Decret del Concili Vaticà II, *Perfectae Caritatis*

Preàmbul

§1. La Congregació de la Corona d'Aragó de l'Orde Cistercenc és una Congregació monàstica segons el dret universal de l'Església Catòlica i les Constitucions de l'Orde Cistercenc i revesteix la figura de persona jurídica col·legial, cosa que li permet de posseir i vindicar drets i béns propis (CC, Art 1, §1). Actualment està formada pels monestirs de monjos de l'Abadia de Santa Maria de Poblet, l'Abat de la qual és el President nat de la Congregació, i el Priorat conventual de Santa Maria de Solius, i pels monestirs de monges de Vallbona i de Valldonzella de Barcelona.

§2. La Congregació de la Corona d'Aragó va ser erigida per mitjà del breu *Pastoralis officii* del dia 19 d'abril de 1616 pel Papa Pau V i va reasumir –després de la supressió dels monestirs de monjos de l'any 1835 per part de l'autoritat civil– l'exercici dels drets i deures d'una Congregació monàstica d'acord amb les Constitucions de l'Orde, el dia 16 de juliol de l'any 1987¹.

§3. Entre les finalitats que les Constitucions atorguen a la Congregació de la Corona d'Aragó hi ha les següents (CC, Art 3):

- a) promoure que la vida cistercenc floreixi ben esponerosa en la nostra Congregació i es renovi contínuament;
- b) que l'observança regular es guardi millor;
- c) que es puguin prestar més promptament els auxilis mutus de la caritat en les necessitats;
- d) que se superin amb èxit els obstacles que s'oposen a la vida de la Congregació i dels monestirs;
- e) que sigui més segur i més fàcil portar a terme les tasques que l'Església demana a la Congregació;
- f) procurar d'una manera especial que, en ajudar-se mútuament els monestirs, aconseguixin poder treballar amb més fruit en la cura d'ànimes, d'acord amb l'art. 33, § 1, d.

§4. Les normes segons les quals es regeix la vida en la nostra Congregació són:

- a) la regla suprema de la nostra vida, és a dir, el seguiment de Crist que proposa l'Evangeli (PC, 2, a), i el Magisteri de l'Església;

¹ Sínode d'Stams, 14-16 de juliol de 1987, decisió IX

b) la Regla de sant Benet, interpretada d'acord amb la «Declaració del Capítol general sobre els principals elements de la vida cistercenca actual» i segons les Constitucions de la Congregació;

c) les Constitucions de l'Orde Cistercenc i les Constitucions de la Congregació;

d) les Decisions del Capítol general de l'Orde, d'acord amb les Constitucions de l'Orde;

e) les Decisions del Capítol de la Congregació Cistercenca de la Corona d'Aragó, ja siguin decrets, preceptes o advertiments;

f) els costums legítims de la Congregació;

g) els nostres privilegis, que compartim amb les altres Congregacions cistercenques (CC, Art 4).

Primera Part

Fonaments de la fe cristiana

§5. La nostra fe ens ensenya que Déu va crear el món i el va fer bo de debò. El llibre del Gènesi, dient-nos que Déu va crear el cel i la terra, l'aigua i el sol, les plantes i tots els animals, ens ensenya, amb el seu llenguatge propi, que tot ha sortit de les mans de Déu i que tot depèn d'ell. D'aquesta manera el Gènesi no ens diu com han arribat a ser les coses, a través de quins camins han vingut a l'existència, sinó que estableix la unitat fonamental de totes les coses, la seva bondat natural i la providència de Déu envers totes elles.

§6. Creiem també que Déu va crear l'home i la dona a la seva imatge i semblança. Alhora els va donar la terra per viure, amb el manament de créixer, multiplicar-se i custodiar la terra.

La Creació simbòlica de l'home i la dona a partir del fang indica la nostra interrelació amb totes les altres criatures. El fet de ser imatge i semblança de Déu, privilegi únic entre els éssers naturals, ens col·loca entre aquests per tenir-ne cura. La custòdia de la terra no és mai un domini espoliador i irrespectuós amb la naturalesa, sinó la seva administració responsable o, dit en llenguatge recent, el seu aprofitament sostenible basat en el respecte per la biodiversitat, en el just repartiment dels recursos naturals i en la responsabilitat per les necessitats de la vida de la generació present i de les futures.

§7. Malgrat aquesta vocació primigènica per la conservació de l'harmonia entre Déu i l'home i la dona, entre aquests darrers, i també entre ells i la naturalesa, que ens vingué amb el mateix do de la vida, l'home i la dona trencaren aquesta harmonia prenent de fer-se com Déu. La irrupció del pecat i del mal en l'obra de la Creació té i ha tingut conseqüències devastadores per l'entera Creació: ha trencat tots els llaços que afavorien l'harmonia i ha permès que entrés en el món la violència, la destrucció i la mort. Des d'aleshores, la relació de l'home i la dona amb la naturalesa ha canviat radicalment: el jardí que era i que els sostenia s'ha convertit en causa de suor i de sofriment, d'escassetat i de fatiga; d'altra banda, el senyoriu s'ha convertit la majoria de les vegades en un espoli irrespectuós i injust, i malauradament cada vegada més intens, dels recursos naturals. De l'harmonia entre ambdós, s'ha passat a la subjugació de la natura.

§8. Déu, tot i haver expulsat l'home i la dona del paradís, no els ha abandonat del tot i, en el temps convingut des de tota l'eternitat per la seva saviesa inescrutable, ha enviat al món el seu Fill Únic per dur a terme l'obra de la reconciliació del món. Crist, en efecte, ha predicat la conversió i ha portat als homes i dones la salvació que els regenera i els renova, fent-los capaços de viure una renovada relació entre ells, en la seva Església, i de restaurar la primitiva harmonia establerta amb la Creació mateixa. Els cristians, fidels seguidors i imitadors de Crist, som urgits fermament a continuar aquesta obra de reconciliació en tots els temps de la història i enmig de tots els pobles i de totes les terres.

Fonaments de la tradició monàstica: Regla de sant Benet i tradició cistercenca

§9. Entre els cristians de tots temps, les comunitats monàstiques han destacat pel seu desig de cercar l'harmonia perduda i la unitat de la seva vida en el seguiment del Senyor. Aquesta harmonia i aquesta unitat de la pròpia vida, quan es treballen, s'estenen com ones en un estany envers els altres germans i envers totes les criatures, de manera que els monestirs acostumen a ser recers de pau, de serenor i de bellesa.

§10. El seguiment de Crist en el Monestir es concreta en la professió solemne segons la Regla de sant Benet –marc teòric segons el qual es desenvolupa la vida d'una comunitat monàstica–, a través de la qual el monjo promet de viure com a tal, estabilitat en el Monestir i, finalment, obediència a l'abat. Gràcies a aquests trets definidors, aquesta professió fa arrelar el monjo en un determinat lloc i en una determinada comunitat de manera que, així, es posen les bases per poder viure en aquella harmonia i unitat de vida de què es parlava més amunt. La vida monàstica està, doncs, fortament preparada per poder viure harmònicament amb l'entorn que la circumda.

§11. L'estabilitat en el Monestir és garantida per la clausura, que no allunya del món, sinó que pretén oferir el marc necessari per centrar el monjo en la pròpia vocació. Per aquesta raó, trobem escrit a la Regla de sant Benet el que segueix: «El monestir, si és possible, s'ha d'establir de tal manera que totes les coses necessàries, és a dir, l'aigua, el molí, el forn, l'hort i els diversos oficis, s'exerceixin a l'interior del monestir, per tal que els monjos no tinguin necessitat de córrer per fora, perquè no convé de cap manera a les seves ànimes»². Aquest principi d'autarquia monàstica és la

² RB 66, 6-7

font d'una vida en harmonia amb la naturalesa i del que avui en diríem una forma de vida sostenible.

§12. Els monjos de Molesme, Robert (1028?-1111), Alberic (?-1109) i Esteve (1060?-1134), fidels a aquesta tradició –les indicacions dels capítols generals dels inicis suggerien que els monestirs no es construïssin ni en ciutats ni en castells ni en viles³, per tal de trobar la soledat necessària que el treball de l'oració requeria–, al tombant del segle XI al XII, inicien a Cîteaux (Cistells o Cister), que ells anomenen el Nou Monestir, una experiència monàstica diferent, essencialment benedictina, que, amb el temps, no massa tard, s'estructurarà i esdevindrà un orde monàstic molt ben organitzat.

Els iniciadors de l'aventura cistercenca es proposaren solament de viure amb més radicalitat la Regla de sant Benet tot prescindint de les inevitables adherències que el temps havia anat dipositant en la seva pràctica concreta, adherències que, bàsicament, podríem concretar així: una exagerada tendència a la prolixitat i a la solemnitat en la celebració del sobri *cursus* litúrgic benedictí, i també una exagerada tendència al luxe i a la intromissió en els afers de la vida mundana. Robert, Alberic i Esteve volgueren, simplement, retrobar i assegurar unes condicions en les quals fos possible viure més a fons l'ideari de la Regla benedictina, això és, la recerca de Déu en una vida de comunitat ritmada per la pregària, la lectura i el treball.

§13. Els valors espirituals de les comunitats cistercenques tals com la interiorització, la sobrietat i la simplicitat, han forjat un estil particular de viure, amb una cultura, un art i una arquitectura vertaders i propis. Tal i com s'ha dit: «Els monjos blancs, en comptes d'aspirar a fer una síntesi entre la realitat terrenal i la realitat de la fe, van optar decididament per abandonar el món. Com que eren mortals, però, es van haver d'endur quelcom d'aquest món. Reduir aquest quelcom, convertir-lo en quasi res, i després desprendre-se'n per tal de donar-se a Déu, heus ací el que ells volien. Quants, d'entre ells, hi van reeixir? D'aquesta voluntat heroica en nasqué llur arquitectura, una de les més extraordinàries que el món hagi conegut»⁴.

§14. Forma part també de la cultura i l'espiritualitat cistercenques la convicció profunda que els boscos, les pastures, les terres de cultiu, l'aigua, els aiguamolls, i, en general, tota la Creació, són un do de Déu que cal po-

³ *Consuetudines II, Instituta Generalis Capituli I*, en J. M. CANIVEZ, *Statuta Capitulum Ordinis Cisterciensis ab anno 1116 ad annum 1786*, Louvain 1933, 1 (13) 1134.

⁴ FRÉDÉRIC VAN DER MEER, *Atlas de l'Orde Cistercien*, 1965.

der transmetre a les generacions futures en les millors condicions possibles –o, si més no, igual com es van rebre i mai pitjor.

§15. Per això, les comunitats cistercenques van fer-se presents en moltes de les valls despoblades de l'Europa Occidental d'aleshores, desenvolupant una gestió forestal que els permeté transformar els boscos en terres de conreu o pastures, o aprofitar-los per aconseguir fusta per a la construcció o llenya, però sense destruir els ecosistemes, sinó preservant-ne el futur. A més, la vida autàrquica que promou RB 66, i que ha estat el punt concret d'inspiració en base al qual tantes generacions monàstiques han treballat per fer del seus monestirs un lloc bell i digne on habitar, imposà als monjos blancs la recerca sistemàtica de zones amables i ben irrigades en els fons de les valls, car l'aigua abundant condicionava la possibilitat d'un aprofitament directe i efectiu. Per això, al llarg del temps, des dels monestirs cistercencs s'han desenvolupat unes pràctiques forestals, agràries i ramaderes de la manera més eficient i sostenible alhora, esdevenint així pioners en aquest camp a l'Europa Occidental.

§16. Un altre element central de l'espiritualitat i la cultura cistercenques és l'hospitalitat, gràcies a la qual moltes persones participen del nostre estil de vida i conviuen amb nosaltres des de les hostatgeries dels Monestirs, tot enriquint-nos amb la seva presència i enriquint-se elles amb la nostra espiritualitat. Ells són els punts de contacte més directe que tenim amb el món exterior, i poden constituir un potencial important a l'hora d'expandir els nostres principis i la nostra manera de viure cap enfora de la clausura, també en relació amb els reptes mediambientals.

Problemes actuals

§16. Els experts ens asseguren que actualment vivim immersos en una crisi ecològica que afecta el món sencer, potenciada per un canvi climàtic global, i acompanyada de l'extermi d'innombrables espècies, sense parlar de la crisi que, a escala humana, suposa l'extinció de pobles i cultures indígenes, o l'augment de la pobresa i de la fam arreu del món.

§17. L'any 1992, durant la Cimera de la Terra a Rio de Janeiro –l'aplec més gran i important de la història per debatre l'abast de la crisi ecològica del món–, la comunitat científica internacional va llançar un manifest, signat per prop de dos milers de científics de primera línia, entre els quals es comptava la pràctica totalitat de premis Nobel de ciències, així com els

presidents dels centres científics més prestigiosos del món, amb el títol solemne d'*Avís a la humanitat*. En aquest manifest s'adverteix entre altres coses que: «els éssers humans i el món natural es troben en una cursa abocada a la col·lisió. Les activitats humanes infligeixen danys severos i sovint irreversibles al medi ambient i a recursos d'importància cabdal. Si no es modifiquen, moltes pràctiques actuals creen un greu risc per al futur que desitgem (...) i poden arribar a alterar el món dels éssers vius fins a un punt que sigui incapaç de mantenir la vida en la forma que avui la coneixem. Urgeixen canvis fonamentals si volem evitar la col·lisió que la nostra cursa actual produirà (...). Cal un gran canvi en la nostra manera d'administrar la Terra i la vida si volem evitar una immensa misèria humana i que la nostra llar global en aquest planeta no esdevingui irreparablement mutilada»⁵.

§18. La segona Cimera de la Terra, realitzada a Johannesburg deu anys més tard, va constatar que cap de les principals tendències negatives que a la Cimera anterior s'havia convingut combatre, per mitjà de diverses convencions, tractats i protocols, havia millorat. El món de 2002 tenia més gent que moria de fam, més guerres, més desigualtats entre rics i pobres, més deserts, més contaminació, més canvi climàtic, i el ritme d'extermini d'espècies no sols no havia minvat sinó que havia augmentat. El món era més insostenible que deu anys abans.

§19. A més, fou a mitjans de la dècada del 1990 quan, per primera vegada a la història, la humanitat va superar la capacitat de càrrega del Planeta, de forma que ja consumia més del que la biosfera podia produir. Això vol dir que, mentre no canviïn de signe les tendències insostenibles de creixement i consum, tota la humanitat, en conjunt, esdevé cada vegada més pobre, i el món natural es degradada inexorablement. I com que aquest empobriment no afecta els països rics, que cada vegada acumulen més riquesa material, aquestes tendències enfonsen en la misèria més abjecta una proporció creixent de la humanitat, de germans nostres, que neixen sense el més elemental dels drets: el de subsistir amb dignitat.

§20. L'envergadura i la complexitat dels problemes mediambientals globals és tan gran que pot aclaparar, fer caure en la paràlisi del fatalisme o la desesperança, fins al punt que, a voltes, s'arriba a oblidar que no es tracta de fatalitats còsmiques, sinó de resultats d'accions humanes, d'efectes acumulatius d'una munió d'accions, moltes d'elles inconscients, ignorants i irresponsables, certament, però obres humanes, al capdavant. Per fer-hi front,

⁵ KENDALL, H. ET ALT, *Avís dels científics del món a la humanitat*, 1992, introducció i avís.

doncs, sembla que és indispensable no quedar-se en els fenòmens que la conformen, sinó copsar-ne les causes.

§21. Una crisi de magnitud planetària com aquesta ha de tenir, necessàriament, causes múltiples, de gran entitat i abast, que s'han analitzat des de diverses perspectives: científica, filosòfica i també religiosa o espiritual. Han estat molts i molt destacats els científics, ecòlegs, economistes, sociòlegs i també els filòsofs i teòlegs, de totes les cultures i religions, que n'han dilucidat les raons, cadascú aproximant-s'hi des de l'àmbit que més domina. En allò que tots coincideixen és que les arrels de la crisi ambiental global són molt fondes, ja que configuren la base de la cosmovisió moderna que l'ha generada. Certament que hi ha causes econòmiques, polítiques o socials, però per a totes les persones religioses, que considerem que existeix una jerarquia de nivells de realitat, a la qual correspon una jerarquia de valors, les causes més determinants les trobarem a nivell espiritual.

§22. L'anàlisi de l'origen geogràfic de la crisi ecològica mostra la seva estreta vinculació amb la industrialització, i, per tant, el seu origen indiscutiblement europeu. Més concretament, de l'Europa central i nordoccidental. És a dir, de països tradicionalment cristians, on l'antropocentrisme renaixentista i l'impacte del positivisme havien afeblit la religió, fins al punt que es va produir una gradual desacralització del cosmos, que es presentava per primera vegada als homes com un espai buit de presències celestials, sense cap significació religiosa. Aquestes circumstàncies, ací només apuntades, varen permetre el desenvolupament de dues revolucions estretament lligades a Europa, durant els segles XVII i XVIII: la científica i la industrial.

Van ser justament les dinàmiques impulsades per ambdues revolucions, les que van desencadenar, primer a Europa, i després a les seves colònies i, finalment, al llarg del segle XX, a escala global, a mida que s'ha anat occidentalitzant tot el món, aquest conjunt de processos planetaris exponencials, sense precedents històrics, l'efecte sinèrgic dels quals ha desencadenat la crisi ambiental global, és a dir, els augments exponencials de població, de consum de recursos naturals, tan renovables com no renovables, d'expansió de deserts, d'augment de contaminació a l'aire i a les aigües continentals i marines, d'extermini d'espècies, de destrucció d'ecosistemes, d'exhauriment de pesqueres ...

§23. Els països rics, on es troben els nostres Monestirs, hem desenvolupat una gran habilitat per importar recursos naturals o manufactures de baix cost procedents dels països pobres, alhora que els exportem tant residus com indústries contaminants, és a dir, impactes negatius. Aquest deute eco-

lògic el paguen, en part, els nostres contemporanis en els països empobrits, i la resta anirà a càrrec dels nostres descendents i dels seus, sobretot dels seus, que heretaran un món més espoliat, contaminat i degradat que el que va rebre la nostra generació.

§24. La principal causa de la crisi ecològica mundial és l'estil de vida consumista que hem adoptat les societats més riques, que ens neguem a aturar-nos i prendre consciència de les conseqüències del nostre estil de vida, empesos per una publicitat abassegadora que, amb uns mitjans i recursos d'extraordinària potència i eficàcia, transmet uns missatges persuasius, a voltes subliminalment, d'altres de la forma més descarada, vinculats sempre a una bateria de contravalors; és a dir, de valors diametralment oposats no sols a les virtuts cristianes, sinó als valors essencials que havien donat sentit a la vida de tota la humanitat.

§25. Els principals responsables de la crisi ecològica global no són pas els països que eufemísticament anomenem del tercer món, o en vies de desenvolupament, tot i que allà és on es concentren els principals increments de població, sinó nosaltres, els països rics, on menys del 20% de la humanitat consumeix entorn del 80% dels recursos naturals que ens ofereix el món. Perquè, a diferència dels pobres que, a voltes, es veuen obligats a malmetre recursos naturals per poder sobreviure, les societats opulentes com la nostra ho fan, en canvi, per mantenir i multiplicar luxes i desigs superflus.

Resposta del Magisteri

§ 26. Darrerament, també el Magisteri de l'Església ha manifestat la seva paraula entorn dels greus problemes mediambientals. El *Compendi de la doctrina social de l'Església*, en el seu capítol 10, recull les principals intervencions del Magisteri en la matèria, fonamentant-les en la revelació bíblica, articulant la relació de l'home amb l'univers de les coses, informant de l'actual crisi que afecta aquesta darrera relació i apel·lant a la responsabilitat comuna. Creiem que aquest capítol és prou important per annexar-lo completament a aquesta Declaració. Nogensmenys, ens sembla oportú destacar aquí les seves afirmacions principals, tot fent-les nostres:

a) La Bíblia indica els criteris morals fonamentals per fer front als problemes mediambientals: la persona humana, feta a imatge i semblança de Déu Creador, ha estat col·locada per damunt de totes les altres criatures terrenals, de les quals ha d'usar tot tenint-ne cura de manera responsable.

b) La doctrina social de l'Església demana tenir present, en relació amb els problemes mediambientals, dues exigències fonamentals: no reduir utilitarísticament la naturalesa a mer objecte de manipulació ni absolutitzar-la, sobreposant-la a la dignitat de la persona humana.

c) Els problemes mediambientals actuals involucren tot el planeta, raó per la qual la tutela del medi ambient és un repte per a tota la humanitat. El Magisteri considera el medi ambient com un bé col·lectiu la tutela del qual esdevé un deure comú i universal.

d) Davant els problemes mediambientals cal fer valer la primacia de l'ètica per damunt de la tècnica, salvaguardant sempre la dignitat de l'ésser humà.

e) El Magisteri invita a veure en la naturalesa un do de Déu i no una realitat sagrada en si mateixa; un do que Déu confia a la intel·ligència humana i a la seva responsabilitat moral.

f) Els problemes mediambientals evidencien la necessitat d'harmonitzar les polítiques de desenvolupament amb les polítiques ambientals, a nivell nacional i internacional.

g) Els problemes mediambientals ens inviten a treballar activament pel desenvolupament integral i solidari de les regions més pobres del planeta.

h) La protecció del medi ambient demana la col·laboració internacional, mitjançant acords sancionats pel dret universal i amb una traducció adequada a nivell jurídic.

i) Els problemes mediambientals sol·liciten un canvi de mentalitat efectiu que indueixi a adoptar un nou estil de vida.

j) Els problemes mediambientals demanen, finalment, una resposta espiritual inspirada en la profunda convicció que la Creació és un do que Déu ha deixat a les nostres mans per tal que en fem ús amb amorosa cura. L'home, davant de la Creació, ha de descobrir-ne la gratuïtat i ser capaç de reconèixer-ne el misteri que la sosté.

§27. Posteriorment a la publicació d'aquest compendi l'any 2004, el Magisteri del Papa Benet XVI ha continuat instruint els fidels sobre aquest punt de vital importància. Per exemple, en la seva visita a Loreto el 2 de setembre de 2007, deia: «Seguir Crist, estimats joves, comporta a més l'esforç constant d'oferir la pròpia contribució a l'edificació d'una societat més justa i solidària, on tothom pugui gaudir dels béns de la terra. Sé que molts de vosaltres us dediqueu amb generositat a donar testimoni de la pròpia fe en diversos àmbits socials, treballant en el voluntariat, treballant per la promoció del bé comú, de la pau i de la justícia en cada comunitat. Un dels camps on és més clara la urgència a treballar, és sense cap mena de dubte el de la salvaguarda de la Creació. A les noves generacions se'ls confia el fu-

tur del planeta, on són evidents els senyals d'un desenvolupament que no sempre ha sabut tutelar els delicats equilibris de la naturalesa. Abans que sigui massa tard, cal prendre decisions coratjoses, que sàpiguen recrear una forta aliança entre l'home i la terra. Cal un sí decidit en favor de la tutela de la Creació i un esforç fort per invertir aquelles tendències que poden portar a situacions de degradació irreversible». En el missatge al Patriarca Ecumènic de Constantinoble del dia 7 de setembre de 2007, en ocasió de l'obertura del VII simposi sobre *Religió, ciència i medi ambient*, el Papa recordava les paraules que figuren al Missatge del dia mundial de la Pau de 2007: «La tutela i conservació del medi ambient, la promoció d'un desenvolupament sostenible, una atenció particular al canvi climàtic són afers que concerneixen greument l'entera família humana. Cap nació o sector de negocis no pot ignorar les implicacions ètiques presents en tot desenvolupament econòmic i social. Amb creixent claredat, la investigació científica demostra que l'impacte de les accions humanes en un lloc determinat o en una regió concreta, poden tenir efectes sobre tot el món. Les conseqüències de la indiferència en relació amb el medi ambient no es veuran limitades a una regió immediata o a un poble, perquè sempre danyen la coexistència humana i, per tant, menyspreen la dignitat humana alhora que violen els drets dels ciutadans que desitgen viure en un medi ambient sa».

§28. També voldríem fer nostres les reflexions que trobem en el document final de l'Assemblea plenària de l'any 2006 del Consell Pontifici per la Cultura, l'òrgan de la Santa Seu encarregat del diàleg entre la fe i la cultura moderna, titulat *La Via pulchritudinis, Cammino privilegiato di evangelizzazione e di dialogo*⁶, que emfatitzen la importància dels múltiples valors espirituals i intangibles associats a la naturalesa i a la Creació, quan diu: «Amb tot, son molts els homes i les dones que veuen la natura i el cosmos sols en la seva materialitat visible, un univers mut, el destí del qual seria únicament obeir les fredes i immutables lleis físiques, sense evocar cap altra bellesa, molt menys un Creador. En una cultura en la qual el científicisme imposa els límits del seu poder d'observació fins fer-ne el criteri exclusiu de coneixement, el cosmos es veu reduït a un simple dipòsit gegantí del qual l'home extreu de gust tot allò que vol, fins a esgotar-lo, en funció de les seves necessitats creixents i desmesurades.

»El Llibre de la Saviesa ja posa en guàrdia contra aquesta miopia que sant Pau denuncia com a pecat d'orgull i presumpció (Rm 1, 20-23). D'altra banda, la Creació no és muda: els fenòmens naturals extraordinaris, a

⁶ Consell Pontifici per la Cultura, Assemblea plenària, 27-28 març 2006. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/cultr/documents/rc_pc_cultr_doc_20060327_plenary-assembly_final-document_it.html

vegades tràgics, que es registren aquests últims anys i els desastres ecològics que es multipliquen sense treva apel·len a una nova comprensió de la naturalesa, de les seves lleis, de la seva harmonia. Per a molts dels nostres contemporanis, cada vegada resulta més clar que no es pot manipular la naturalesa sense respecte.

»Amb tot, la naturalesa no pot esdevenir un absolut, menys encara un ídol, com passa en alguns grups neopagans: el seu valor no pot sobrepassar la dignitat de l'home cridat a ser-ne el custodi.

»Una atenció especial a la naturalesa ajuda a descobrir-hi el mirall de la bellesa de Déu. Per això, és urgent promoure una major atenció envers la Creació i la seva bellesa en la formació humana i cristiana, evitant reduir-la a simple ecologisme o àdhuc a una visió panteïsta. Alguns moviments (...) ajuden els joves a descobrir el projecte creador de Déu desvetllant els sentiments vinculats a l'astorament, a l'adoració i a l'acció de gràcies. S'haurà de prestar atenció a destacar la doble dimensió de l'escolta: escolta de la Creació, que narra la glòria de Deu i escolta de Déu, que ens parla a través de la seva Creació i es torna accessible a la raó, segons l'ensenyament del Concili Vaticà I.

»La catequesi, en el seu esforç de formació dels infants i joves, pot servir-se amb profit d'una pedagogia desenvolupada a partir de l'observació de la bellesa de la naturalesa i de les actituds humanes fonamentals lligades a aquella: silenci, escolta, admiració, interiorització, paciència en l'espera, descobriment de l'harmonia, respecte de l'equilibri natural, sentit de la gratuïtat, adoració i contemplació».

Segona Part

§29. Conscients, doncs, de la nostra capacitat jurídica, de les finalitats de la nostra Congregació, de les normes fonamentals segons les quals es regeix la nostra vida; conscients dels ensenyaments de la Sagrada Escripura, del Magisteri i de la nostra tradició monàstica; conscients de la urgència dels problemes mediambientals que pateix la Terra i que poden afectar greument la supervivència de la humanitat a la Terra i causar la destrucció d'aquest do diví, ens proposem fonamentalment d'establir en les nostres vides de monjos i monges, i en els nostres Monestirs, una reconversió ecològica, energètica i de recursos per pal·liar en la mesura de les nostres possibilitats els impactes negatius que poden causar els nostres Monestirs, i a assentar les bases per a una millor forma de vida de les futures generacions de monjos i monges. Aquesta reconversió s'ha de desplegar i manifestar en els següents punts:

L'aire

§30. Llegim en el solemne *Avís a la humanitat* que la comunitat científica va adreçar-nos l'any 1992 que: «l'esgotament de l'ozó estratosfèric ens amenaça amb un increment de radiacions ultraviolades a la superfície terrestre, la qual cosa pot ésser perjudicial o letal per a moltes formes vivents. La contaminació atmosfèrica superficial i la precipitació àcida ja causen grans perjudicis a la societat, els boscos i els conreus»⁷.

§31. Sense l'aire l'ésser humà no pot respirar i sense respirar no pot viure. Els signes de contaminació atmosfèrica també han arribat als nostres Monestirs. Per això ens proposem de disminuir les emissions de CO₂ i d'altres gasos contaminants, evitant en la mesura del possible la combustió de gasoil i derivats del petroli, o l'ús dels aerosols perjudicials per a la capa d'ozó. En la mesura del possible, reduïrem els nostres desplaçaments en automòbils, mirant d'agrupar al màxim les sortides motoritzades i utilitzar els mitjans públics de transport. També ens esforçarem per disminuir els efectes negatius que es derivin per l'atmosfera quan, sota la nostra responsabilitat directa o indirecta, s'apliquin tractaments sanitaris en els nostres camps, mirant que aquesta acció, si cal fer-la, es faci seguint criteris ecològics.

§32. Els Monestirs són llocs de tranquil·litat i de pau, llocs on la recerca

⁷ KENDALL, H. ET ALT, *Avís dels científics del món a la humanitat*, 1992, l'atmosfera.

de Déu necessita el silenci. Per això, també ens proposem de lluitar contra la contaminació acústica i lumínica que sovint acompanya la vida dels homes i dones d'avui. Considerem que això també ha de ser la norma que prevalgui en els entorns i la proximitat dels Monestirs, fins i tot en àmbits urbans.

L'aigua

§33. Llegim encara en el solemne *Avís a la humanitat* de què es parla més amunt: «l'explotació imprudent dels recursos d'aigua subterrània exhaurible posa en perill la producció d'aliments i altres sistemes humans essencials. Les fortes demandes de les aigües superficials del món han causat greus restriccions en vuitanta països que acullen el quaranta per cent de la població mundial. La contaminació dels rius, dels llacs i de les aigües subterrànies encara limita més els recursos disponibles. La pressió destructiva en els oceans és severa, particularment en les regions costaneres que produeixen la majoria de la pesca mundial. Les captures marines totals superen actualment el nivell estimat d'explotació màxima sostenible. Algunes pesqueres ja han mostrat signes de col·lapse. Rius que arrosseguen grans càrregues de sòls erosionats cap als mars, també hi arrosseguen residus industrials, urbans, agrícoles i ramaders, alguns dels quals són tòxics»⁸.

§34. Descubrim en la nostra tradició cistercenca que les fundacions de monestirs es feren en zones cultivables, properes a cursos hídrics que poguessin ser aprofitats, per destinar l'aigua a tres tipus d'usos: domèstics, litúrgics i productius. L'aigua dels canals havia de servir per moure les moles dels molins de farina i d'oli, el martell de la forja, permetre als monjos de rentar-se després del treball, evacuar les latrines i les deixalles de la cuina i, fins i tot, alimentar els viviers de peixos, que solien ser un component bàsic de la dieta monàstica; a més de servir per beneir la casa. Calia, a més, trobar una font d'aigua pura per beure. El primer assentament d'un monestir era provisional, esperant de trobar una resposta satisfactòria a les necessitats hidràuliques. L'amplitud de la vall on havia d'anar el monestir, l'orientació del riu i la quantitat i la velocitat de l'aigua eren elements de primera importància, ja que, si bé no es pot viure sense aigua, tampoc no es pot viure sotmès a inundacions constants a causa de les crescudes periòdiques del riu. Un cop comprovada la zona, es construïa en el lloc definitiu, se'n cercava un de més apte o bé començava tota una obra d'enginyeria hi-

⁸ KENDALL, H. ET ALT, *Avís dels científics del món a la humanitat*, 1992, recursos aquàtics i oceans.

dràulica amb la construcció de canals per tal de conduir l'aigua a les dependències monàstiques, amb preses i rescloses que reguessin les crescudes de rius i torrents o bé que permetessin emmagatzemar aigua suficient per a la vida en el monestir i, finalment, amb canals d'evacuació. La gestió de l'aigua fou, doncs, un dels condicionants més importants a l'hora de planificar els monestirs. L'aigua i la vida monàstica cistercenca formaren un connubi tan estret que fins i tot aquest element entrà en la toponímia de moltes de les seves abadies.

§35. L'aigua dolça de qualitat s'ha convertit darrerament en un recurs vital escàs: l'escassetat de pluges i la contaminació el fan valorar cada vegada més. Per això ens proposem millorar la nostra relació amb l'aigua, mirant de reduir-ne el consum domèstic, construir dipòsits per recollir les aigües pluvials que abasteixin el reg de camps i jardins, reciclar les anomenades aigües grises amb minidepuradores o sistemes de llacunatge, etc. Ens proposem també evitar al màxim la contaminació de l'aigua superficial i subterrània del nostre entorn causada per l'ús de detergents i productes de neteja no ecològics, o per pràctiques agrícoles agressives.

La terra, els cultius, el comerç i els residus

§36. La comunitat científica ens adverteix encara que «la pèrdua de productivitat del sòl, que està causant l'abandó d'extenses àrees, és un subproducte generalitzat de les pràctiques agrícoles i ramaderes actuals. Des del 1945, un onze per cent de la superfície amb vegetació de la Terra ha estat degradada (la qual cosa equival a una extensió superior a la superfície de la Xina i l'Índia plegades) i la producció d'aliments per càpita està minvant en moltes parts del món»⁹.

§37. Sabem que els nostres primers pares en el monaquisme es dedicaren principalment a l'organització de les terres agrícoles dels seus dominis, establint parcel·les de conreu ben dissenyades, plantant i collint les collites posteriorment. Les comunitats monàstiques treballaren les terres amb animals i instruments manuals. Entrava dins les seves prioritats el cultiu del nombre més gran possible de terres ermes i el sanejament de les entollades i pantanoses, que eren font de nombroses epidèmies.

§38. Malgrat que avui dia la procedència dels monjos i monges de la nostra Congregació és majoritàriament d'àmbit urbà, amb un gran desco-

⁹ KENDALL, H. ET ALT, *Avís dels científics del món a la humanitat*, 1992, sòls.

neixement del camp, sentim la necessitat de tornar a cultivar, si més no parcialment, la terra que tenen els nostres Monestirs, cosa que ens proposem fer seguint criteris ecològics. Aquest canvi, a més d'apropar-nos a la bellesa dels cicles de la natura, ha de repercutir tant en una millor font d'alimentació per a nosaltres i els nostres hostes com, també, en la racionalització i la minimització de l'impacte de les nostres compres.

§39. Alguns monestirs de la nostra Congregació solen estar en estat gairebé permanent de reconstrucció i obres. A vegades, aquestes obres suposen moviments de terres: és per això que ens comprometem d'ara endavant a reservar tota la capa de sòl fèrtil que s'extreu en els moviments de terres per a usos agraris o de jardineria.

§40. En relació amb els cicles de la natura, ens comprometem a organitzar la tria selectiva de residus amb l'objectiu de minimitzar els residus no orgànics i compostar la fracció orgànica, per tal de fer-la servir com adob als jardins i horts. I som conscients que, per reduir la fracció de residus no orgànics, hem de fixar-nos en una de les principals fonts generadores: la compra de productes, procurant prescindir d'embalatges i embolcalls innecessaris, però també, i sobretot, prenent consciència de tot el cicle de vida dels béns adquirits, per tal que contribuïm, al màxim de les nostres possibilitats, a fomentar el comerç just i responsable. Igualment, ens esforçarem per fer que els productes que surtin dels nostres Monestirs (postals, records, aliments, etc.) segueixin aquests criteris de consum conscient.

Els boscos i la biodiversitat

§41. Podem encara llegir a l'*Avís a la humanitat*: «Les selves tropicals igual com altres boscos tropicals més secs, i els boscos temperats estan essent ràpidament destruïts. Si continua el ritme actual, alguns tipus de selves hauran desaparegut d'ací a pocs anys, i la majoria de les selves tropicals hauran desaparegut abans de la fi del segle vinent. I amb elles desapareixerà un gran nombre d'espècies de plantes i d'animals. La pèrdua irreversible d'espècies, que pot arribar ja, cap a l'any 2100, a un terç de totes les espècies que viuen avui dia, és particularment greu. Estem perdent el seu potencial de facilitar medicines i altres beneficis, i també l'aportació que la diversitat genètica dona a la força dels sistemes biològics del món i a l'es-

balaïdora bellesa de la Terra. Molt d'aquest dany és irreversible en una escala de segles o de manera permanent»¹⁰.

§42. Sabem que els nostres avantpassats tractaren els boscos que els circumdaven com una gran font de riquesa que calia, però, tractar amb cura per tal que servís a les futures generacions. Del bosc, en treien la majoria de les matèries de primera necessitat per a la seva vida i per a la construcció del monestir. Dels arbres, se n'aprofitava gairebé tot: des de la fusta a les llavors i les arrels, passant per les fulles i escorces per fer-ne unguents i medicines; se'n treien els fruits secs; servien per a fer paper, carbó o tinta. Els productes forestals s'extreien amb animals de càrrega, carros i carretes, que, entre altres coses, evitaven l'erosió del sòl.

§43. Actualment, els nostres Monestirs no posseeixen gairebé cap bosc, tot i que alguns n'estan envoltats. Creiem que la nostra tasca, allà on hi hagi les condicions necessàries per fer-ho, és la d'afavorir el diàleg amb l'Administració pública i amb els propietaris forestals, per tal que els boscos del nostre entorn siguin gestionats d'una forma correcta, conservadora i protectora. Ens disposem a oferir el nostre ajut, fruit de la nostra experiència multiseccular, a les autoritats pertinents, fent especial èmfasi a introduir en la protecció de la naturalesa els valors espirituals i culturals, simbòlics i religiosos, que des les èpoques més pretèrites l'acompanyen. Creiem que així podrem protegir efectivament la qualitat del paisatge rural i forestal de l'entorn dels Monestirs, millorant-ne la integritat ecològica, el silenci i la bellesa.

§44. En relació amb aquest darrer punt, ens proposem donar suport tant com sigui possible a la *Iniciativa Delos* que, nascuda en el si del Grup de treball sobre valors culturals i espirituals de les àrees protegides, de la Comissió Mundial d'Àrees Protegides de la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN), s'esforça tenaçment per posar de relleu, en les polítiques de protecció dels espais naturals protegits, els valors espirituals, culturals i intangibles que els acompanyen.

L'energia

§45. Bona part dels problemes ambientals i socials actuals –des de la contaminació i el canvi climàtic, fins a guerres i invasions militars– són de-

¹⁰ KENDALL, H. ET ALT, *Avís dels científics del món a la humanitat*, 1992, boscos i espècies vivents.

guts a l'ús generalitzat d'energies fòssils i contaminants, que la nostra societat usa massivament. La dependència energètica de la nostra manera de viure és molt elevada i del tot insostenible a mitjà termini. Som conscients que no podem prescindir de l'energia elèctrica o calòrica, però sí que podem reconvertir-ne la font.

§46. Per això, la reconversió que ens proposem fer, en matèria energètica, passa per la progressiva substitució de les fonts fòssils i contaminants per altres de netes i renovables, com ara l'energia solar, l'eòlica o la geotèrmia. Naturalment, això ens exigeix, en primer lloc, millorar l'eficiència energètica actual, amb accions com ara ajustar i millorar els rendiments dels actuals sistemes de calefacció o refrigeració, substituir les bombetes d'alt consum per altres de baix consum o per làmpades solars, etc. Alhora ens proposem, en la mesura de les nostres possibilitats, construir instal·lacions de captadors solars tèrmics per escalfar aigua calenta i plantes fotovoltaïques que produeixin electricitat per a subministrar a la xarxa amb l'objectiu de generar, com a mínim, la mateixa quantitat d'energia elèctrica que es consumeix, i si pot ser més millor. També ens comprometem a introduir sistemes energèticament nets en les noves restauracions o edificacions que d'ara endavant es puguin fer dins els recintes monàstics.

Conclusions

§47. Amb aquesta *Declaració* ens unim –en termes d'intencions que hauran de concretar-se en una realització pràctica coherent– a la resposta que des de l'*Avís a la humanitat* de 1992 es proposava a la pregunta «Com cal fer front als reptes mediambientals?» Es responia, primer: «Cal posar sota control les activitats que perjudiquen el medi ambient per tal de restaurar i protegir la integritat dels sistemes naturals de què depenem. Per exemple, hem de passar dels combustibles fòssils cap a altres fonts d'energia més benignes i inexhauribles, per tal de tallar les emissions de gasos que provoquen l'efecte hivernacle o la contaminació de l'aire i de l'aigua. Cal donar prioritat al desenvolupament de fonts d'energia adequades a les necessitats del Tercer Món, a escala local i relativament simples d'utilitzar. Cal aturar la desforestació, la degradació i la pèrdua de terres agrícoles, i també la pèrdua d'espècies vegetals i animals terrestres i marines»¹¹ i, en segon lloc, «cal gestionar més efectivament els recursos que són crucials per al benestar de la humanitat. S'ha de donar la màxima prioritat a l'ús eficient de l'energia, l'aigua i altres materials, la qual cosa comporta augmentar la conservació i el reciclatge»¹². D'aquesta manera, volem restar oberts amb senzillesa i humilitat, amb actitud d'escolta, al missatge dels signes del nostre temps.

§48. Amb aquesta *Declaració* volem seguir fidelment el Magisteri de l'Església Catòlica, que es pren seriosament el problema mediambiental que afecta tota la Terra, al qual dóna resposta des de la seva fe en el Senyor ressuscitat, Senyor de la història i Rei de tot l'univers; un magisteri que pot resumir-se en les paraules de la declaració conjunta sobre ètica mediambiental que l'any 2002 varen fer el Papa Joan Pau II i el Patriarca Ecumènic Bartomeu I: «El problema no és simplement econòmic o tecnològic: és moral i espiritual. Una solució a nivell econòmic i tecnològic només podrà ser trobada si emprenem, de la forma més radical, un canvi interior del cor, que porti a un canvi d'estil de vida i a un canvi dels patrons insostenibles de consum i de producció». (...) «No és pas massa tard. El món de Déu té uns poders de guariment increïbles. En una sola generació podem conduir la Terra cap al futur dels nostres fills. Que aquesta generació comenci ara, amb l'ajuda i la benedicció de Déu».

§49. Amb aquesta *Declaració* ens hem volgut recordar, en primer lloc a

¹¹ KENDALL, H. ET ALT, *Avís dels científics del món a la humanitat*, 1992, Què cal fer? 1.

¹² KENDALL, H. ET ALT, *Avís dels científics del món a la humanitat*, 1992, Què cal fer? 2.

nosaltres mateixos, que els monjos i monges cistercencs estem preparats – per professió i tradició– a aquesta conversió del cor a què ens invita el Magisteri i a què ens urgeixen els signes actuals del nostre temps. Els principis de la nostra vida, segons els quals entenem el seguiment de Crist, són òptims per dirigir aquesta conversió. És a dir, creiem que, treballant per aquesta reconversió, ens mantenim fidels a les arrels de la nostra tradició monàstica, benedictina i cistercenca, que ha tingut un dels seus pilars en la minuciosa atenció que ha dedicat als mínims detalls tant de la vida litúrgica, com es veu en l'ordenació dels salms, les oracions i les lectures que configuren l'Ofici diví, com en la relació respectuosa amb la terra, l'aigua i la resta de la Creació. Una tradició que, en definitiva, mostra tant respecte i reverència envers les coses materials com envers sagrades, com es pot veure, per exemple, en aquest fragment de la Regla: «Que es miri tots els objectes i tots els béns del monestir com si fossin vasos sagrats de l'altar»¹³.

§50. Amb aquesta *Declaració* volem oferir un model actual, propi d'homes i de dones del s. XXI, que volent viure en profunditat i coherència la seva fe, es proposen fer front de manera concreta als problemes mediambientals dels quals se senten, en part, responsables i que condicionen la vida de les futures generacions d'habitants del nostre planeta. Esperem, així, treballar per tal que els futurs monjos i monges i, en la mesura del possible, tots els homes i dones, visquin en un món millor.

¹³ RB 31, 10.

Apèndix

COMPENDI DE LA DOCTRINA SOCIAL DE L'ESGLÉSIA

Capítol desè

PROTEGIR EL MEDI AMBIENT

I. ASPECTES BÍBLICS

451 *L'experiència viva de la presència divina en la història és el fonament de la fe del poble de Déu: «Èrem esclaus del faraó a Egipte i amb ma forta el Senyor ens va fer sortir d'aquell país» (Dt 6,21). La reflexió sobre la història permet reassumir el passat i descobrir-hi l'obra de Déu en les seves pròpies arrels: «El meu pare era un arameu errant» (Dt 26,5); un Déu que pot dir al Seu poble: «Jo vaig treure el vostre pare Abraham del país situat a l'altra banda del riu» (Js 24,3). És una reflexió que permet adreçar-se amb confiança al futur, gràcies a la promesa i a l'aliança que Déu renova contínuament.*

La fe d'Israel viu en el temps i en l'espai d'aquest món, percebut no com un ambient hostil o un mal del qual alliberar-se, sinó més aviat com el do mateix de Déu, el lloc i el projecte que Ell confia a la guia responsable i a la laboriositat de l'home. La natura, obra de l'acció creadora divina, no és una part concurrent perillosa. Déu, que ha fet totes les coses, de cadascuna d'elles «va veure que era cosa bona» (Gn 1,4.10.12.18.21.25). Al vèrtex de la Seva creació, com a «cosa molt bona» (Gn 1,31), el Creador hi posa l'home. Només l'home i la dona, entre totes les criatures, han estat volguts per Déu «a imatge seva» (Gn 1,27): a ells el Senyor els confia la responsabilitat de tota la creació, el deure de tutelar-ne l'harmonia i el desenvolupament (cf. Gn 1,26-30). El vincle especial amb Déu explica la posició privilegiada de la parella humana en l'ordre de la creació.

452 *La relació de l'home amb el món és un element constitutiu de la identitat humana. Es tracta d'una relació que neix com a fruit de la relació, encara més profunda, de l'home amb Déu. El Senyor ha volgut la persona humana com a interlocutora Seva: tan sols en el diàleg amb Déu la criatura humana troba la seva veritat, de la qual treu una enorme inspiració per pro-*

jectar el futur del món, un *jardí* que Déu li ha donat perquè el conreï i el guardi (cf. *Gn* 2,15). Ni tan sols el pecat elimina aquest deure, si bé grava amb dolor i sofriment la noblesa del treball (cf. *Gn* 3,17-19).

La creació és sempre objecte de lloança en la pregària d'Israel: «Que en són, de variades, Senyor, les teves obres! Totes les has fetes amb saviesa» (*Sl* 104,24). La salvació s'entén com una nova creació, que restableix aquella harmonia i aquella potencialitat de creixement que el pecat ha compromès: «Crearé un cel nou i una terra nova» (*Is* 65,17) —diu el Senyor— «llavors l'estepa es convertirà en un jardí [...] i en el jardí regnarà la justícia [...] El meu poble viurà en un estatge de pau» (*Is* 32,15-18).

453 *La salvació definitiva, que Déu ofereix a tota la humanitat mitjançant el Seu mateix Fill, no es realitza fora d'aquest món. Malgrat estar ferit pel pecat, està destinat a conèixer una purificació radical* (cf. *2Pe* 3,10) de la qual en sortirà renovat (cf. *Is* 65,17; 66,22; *Ap* 21,1) i esdevindrà finalment el lloc «on regnarà la justícia» (*2Pe* 3,13).

En el Seu ministeri públic, Jesús valora els elements naturals. De la natura, Ell n'és no tan sols intèrpret savi en les imatges que li agrada de fer-ne i en les paràboles, sinó també dominador (cf. l'episodi de la tempesta calmada a *Mt* 14,22-33; *Mc* 6,45-52; *Jn* 6,16-21): el Senyor la posa al servei del Seu disseny redemptor. Ell demana als Seus deixebles que observin les coses, les estacions i els homes amb la confiança dels fills que saben que no poden ser abandonats per un Pare provident (cf. *Lc* 11,11-13). *Lluny de fer-se esclau de les coses, el deixeble de Crist se n'ha de saber servir per compartir-les i crear fraternitat* (cf. *Lc* 16,9-13).

454 *L'entrada de Jesucrist en la història del món té la seva culminació en la Pasqua, on la natura mateixa participa en el drama del Fill de Déu rebutjat i en la victòria de la Resurrecció* (cf. *Mt* 27,45.51; 28,2). Travessant la mort i empeltant-hi la novetat resplendent de la Resurrecció, Jesús inaugura un món nou en què tot li està sotmès (cf. *1 Co* 15,20-28) i restableix les relacions d'ordre i d'harmonia que el pecat havia destruït. La consciència dels desequilibris entre l'home i la natura s'ha d'afegir a la convicció que en Jesús s'ha produït la reconciliació de l'home i del món amb Déu, de manera que tot ésser humà, conscient de l'Amor diví, pot retrobar la pau perduda: «És a dir, els qui viuen en Crist són una creació nova. El que era antic ha passat; ha començat un món nou. (*2Co* 5,17). La natura, que en el Verb havia estat creada, per mitjà del mateix Verb, fet carn, és reconciliada amb Déu i repacificada (cf. *Col* 1,15-20).

455 *No tan sols la interioritat de l'home ha estat guarida novament, sinó que tota la seva corporeïtat ha estat tocada per la força redemptora de Crist; la creació sencera participa en la renovació que brolla de la Pasqua del Senyor, si bé amb els gemecs dels dolors del part (cf. Rm 8,19-23), a l'espera de donar a llum «un cel nou i una terra nova» (Ap 21,1) que són el do de la fi dels temps, de la salvació acomplerta. Mentrestant, res no és estrany a aquesta salvació: en qualsevol condició de vida, el cristià és cridat a servir Crist, a viure segons el Seu Esperit, deixant-se guiar per l'amor, principi d'una vida nova, que recondueix el món i l'home al projecte dels seus orígens: «el món, la vida i la mort, el present i el futur: tot és vostre, però vosaltres sou de Crist, i Crist és de Déu» (1Co 3,22-23).*

II. L'HOME I L'UNIVERS DE LES COSES

456 *La visió bíblica inspira els comportaments dels cristians amb relació a l'ús de la terra, com també al desenvolupament de la ciència i de la tècnica. El Concili Vaticà II afirma que l'home «participa de la llum de la ment divina, per la seva intel·ligència... considera justament que supera totes les realitats»;*⁹⁴⁶ *els Pares Conciliars reconeixen els progressos que s'han fet gràcies a l'aplicació infatigable de l'enginy humà al llarg dels segles, en les ciències empíriques, en les arts tècniques i en les disciplines liberals.*⁹⁴⁷ *L'home, avui, «especialment per mitjà de la ciència i de la tècnica, ha estès i estén contínuament el seu domini sobre quasi tota la naturalesa».*⁹⁴⁸

Atès que l'home, «creat a imatge de Déu, ha rebut el mandat de governar el món en la justícia i en la santedat, de sotmetre a si la terra amb tot allò que conté i de referir a Déu ell mateix i tot l'univers, reconeixent-lo Creador de totes les coses, perquè en la submissió de totes les coses a l'home sigui gran el nom de Déu sobre tota la terra», el Concili ensenya que l'activitat humana individual i col·lectiva, és a dir, aquell esforç ingent amb el qual els homes, en el transcurs dels segles busquen millorar les seves condicions de vida, considerada en si mateixa, correspon al projecte de Déu».⁹⁴⁹

457 *Els resultats de la ciència i de la tècnica són, en si mateixos, positius: els cristians «ni tan sols no pensen a oposar el que els homes han produït amb el seu enginy i la seva força a la potència de Déu, com tampoc que la*

⁹⁴⁶ CONCILI VATICÀ II, Const. past. *Gaudium et spes*, 15: AAS 58 (1966) 1036.

⁹⁴⁷ Cf. CONCILI VATICÀ II, Const. past. *Gaudium et spes*, 15: AAS 58 (1966) 1036.

⁹⁴⁸ CONCILI VATICÀ II, Const. past. *Gaudium et spes*, 33: AAS 58 (1966) 1052.

⁹⁴⁹ CONCILI VATICÀ II, Const. past. *Gaudium et spes*, 34: AAS 58 (1966) 1052.

criatura racional sigui quasi rival del Creador; al contrari, més aviat estan convençuts que les victòries de la humanitat són signe de la grandesa de Déu i fruit del seu projecte inefable». ⁹⁵⁰ Els Pares Conciliars també destaquen el fet que com més creix la potència dels homes, més àmpliament s'estén la responsabilitat tant de les persones com de les comunitats», ⁹⁵¹ i que tota activitat humana ha de correspondre, segons el disseny de Déu i la seva voluntat, al bé veritable de la humanitat. ⁹⁵² Des d'aquesta perspectiva, el Magisteri ha subratllat moltes vegades que l'Església Catòlica no s'oposa de cap manera al progrés, ⁹⁵³ al contrari considera «la ciència i la tecnologia [...] un producte meravellós de la creativitat humana que és un do de Déu, des del moment que ens han ofert possibilitats meravelloses, de les quals ens beneficiem de bon grat». ⁹⁵⁴ Per aquest motiu, «com a creients en Déu, que ha jutjat "bona" la natura creada per Ell, gaudim dels progressos tècnics i econòmics, que l'home amb la seva intel·ligència aconsegueix de realitzar». ⁹⁵⁵

458 *Les consideracions del Magisteri sobre la ciència i sobre la tecnologia en general són vàlides també per les seves aplicacions al medi ambient i a l'agricultura.* L'Església valora «els avantatges que es deriven —i que encara es poden derivar— de l'estudi i de les aplicacions de la biologia molecular, completada per les altres disciplines com la genètica i la seva aplicació tecnològica a l'agricultura i a la indústria». ⁹⁵⁶ En efecte, «la tècnica podria constituir, amb una aplicació recta, un preciós instrument útil per resoldre greus problemes, començant pels de la fam i de la malaltia, mitjançant la producció de varietats de plantes més desenvolupades i resistents i de medicaments valuosos». ⁹⁵⁷ Tanmateix, és important destacar el concepte

⁹⁵⁰ CONCILI VATICÀ II, Const. past. *Gaudium et spes*, 34: AAS 58 (1966) 1053.

⁹⁵¹ CONCILI VATICÀ II, Const. past. *Gaudium et spes*, 34: AAS 58 (1966) 1053.

⁹⁵² CONCILI VATICÀ II, Const. past. *Gaudium et spes*, 35: AAS 58 (1966) 1053.

⁹⁵³ Cf. JOAN PAU II, *Discurs pronunciat durant la visita al «Mercy Maternity Hospital»*, Melbourne (28 de novembre de 1986): *Ensenyaments de Joan Pau II*, IX, 2 (1986) 1732-1736.

⁹⁵⁴ JOAN PAU II, *Discurs pronunciat durant la trobada amb els científics i representants de la Universitat de les Nacions Unides*, Hiroshima (25 de febrer de 1981), 3: AAS 73 (1981) 422.

⁹⁵⁵ JOAN PAU II, *Discurs als treballadors de les Oficines Olivetti d'Ivrea* (19 de març de 1990), 5: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XIII, 1 (1990) 697.

⁹⁵⁶ JOAN PAU II, *Discurs a l'Acadèmia Pontificia de les Ciències* (3 d'octubre de 1981), 3: AAS 73 (1981) 670.

⁹⁵⁷ JOAN PAU I, *Discurs als participants al Congrés promogut per l'Acadèmia Nacional de les Ciències en el bicentenari de la fundació* (21 de setembre de 1982), 4: *Ensenyaments de Joan Pau II*, V, 3 (1982) 513.

d'«aplicació recta», perquè «sabem que aquest potencial no és neutre: es pot utilitzar tant per al progrés de l'home, com per a la seva degradació».⁹⁵⁸ Per aquest motiu, «cal [...] mantenir una actitud de prudència i analitzar atentament la natura, la finalitat i les modalitats de les diverses formes de tecnologia aplicada».⁹⁵⁹ Així doncs, els científics han d'«utilitzar realment la seva recerca i les seves capacitats tècniques per al servei de la humanitat»,⁹⁶⁰ i saber subordinar-les «als principis i als valors morals que respecten i realitzen en plenitud la dignitat de l'home».⁹⁶¹

459 *Un punt de referència central per a tota aplicació científica i tècnica és el respecte de l'home, que ha d'anar acompanyat de la deguda actitud de respecte envers les altres criatures vivents. Àdhuc quan es pensa a alterar-la, «cal tenir en compte la naturalesa de cada ésser i la seva connexió mútua en un sistema ordenat».*⁹⁶² En aquest sentit, les possibilitats formidables de la recerca biològica susciten una profunda inquietud, per tal com «encara hom no és capaç de mesurar les perturbacions induïdes a la naturalesa per una manipulació genètica indiscriminada i pel desenvolupament desconsiderat de noves espècies de plantes i de formes de vida animal, per no parlar de les intervencions inacceptables en l'origen de la vida humana mateixa».⁹⁶³ En efecte, «s'ha constatat que l'aplicació d'algunes d'aquestes descobertes en l'àmbit industrial i agrícola produeix, a llarg termini, efectes negatius. Això ha posat cruament en relleu que qualsevol intervenció en una àrea de l'ecosistema no pot prescindir de considerar les conseqüències que té en altres àrees i, en general, en el benestar de les generacions futures».⁹⁶⁴

460 *Així doncs, l'home no ha d'oblidar que «la seva capacitat de transformar i, en un cert sentit, de crear el món amb el seu treball [...] es desenvo-*

⁹⁵⁸ JOAN PAU II, *Discurs pronunciat durant la trobada amb els científics i els representants de la Universitat de les Nacions Unides*, Hiroshima (25 de febrer de 1981), 3: AAS 73 (1981) 422.

⁹⁵⁹ JOAN PAU II, *Discurs als treballadors de les Oficines Olivetti d'Ivrea* (19 de març de 1990), 4: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XIII, I (1990).

⁹⁶⁰ JOAN PAU I, *Homilia de la Celebració al Victorian Racing Club*, Melbourne (28 de novembre de 1986), II: *Ensenyaments de Joan Pau II*, IX, 2 (1986) 1730.

⁹⁶¹ JOAN PAU II, *Discurs a l'Acadèmia Pontifícia de les Ciències* (23 d'octubre de 1982), 6: *Ensenyaments de Joan Pau II*, V, 3 (1982) 898.

⁹⁶² JOAN PAU II, *Carta enc. Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988) 559.

⁹⁶³ JOAN PAU II, *Missatge per la Jornada Mundial de la Pau 1990*, 7: AAS 82 (1990) 151.

⁹⁶⁴ JOAN PAU II, *Missatge per la Jornada Mundial de la Pau 1990*, 6: AAS 82 (1990) 150.

*lupa sempre sobre la base de la primera donació originària de les coses de part de Déu».*⁹⁶⁵ No ha de «disposar arbitràriament de la terra, sotmetent-la sense reserves a la seva voluntat, com si aquesta no tingués una forma pròpia i una destinació anterior donada per Déu, que l'home pot certament desenvolupar, però que no ha de traïr».⁹⁶⁶ Quan es comporta d'aquesta manera, «en comptes d'acomplir el seu rol de col·laborador de Déu en l'obra de la creació, l'home substitueix Déu i així acaba provocant la rebel·lió de la natura, més aviat tiranitzada que no pas governada per ell».⁹⁶⁷

Si l'home intervé sobre la naturalesa sense abusar-ne i sense danyar-la, es pot dir que «intervé no per modificar la naturalesa sinó per ajudar-la a desenvolupar-se segons la seva essència, la de la creació, la que Déu ha volgut. Treballant en aquest camp, evidentment delicat, l'investigador s'adhereix al disseny de Déu. Déu ha volgut que l'home fos el rei de la creació».⁹⁶⁸ En el fons, és Déu mateix que ofereix a l'home l'honor de cooperar amb totes les forces de la intel·ligència en l'obra de la creació.

III. LA CRISI EN LES RELACIONS ENTRE L'HOME I EL MEDI AMBIENT

461 *El missatge bíblic i el Magisteri eclesial constitueixen els punts de referència essencials per valorar els problemes que es plantegen en les relacions entre l'home i el medi ambient.*⁹⁶⁹ A l'origen d'aquests problemes es pot reconèixer la pretensió d'exercir un domini incondicionat sobre les coses per part de l'home, un home que no té cura d'aquelles consideracions d'ordre moral que, en canvi, han de distingir tota activitat humana.

La tendència a l'explotació «desconsiderada»⁹⁷⁰ dels recursos de la creació és el resultat d'un llarg procés històric i cultural: «L'època moderna ha registrat una capacitat creixent d'intervenció transformadora per part de l'home. L'aspecte de conquesta i d'explotació dels recursos ha esdevingut predominant i invasiu, i ha arribat avui a amenaçar la mateixa capacitat acollidora del medi ambient: el medi ambient com a "recurs" corre el risc d'amenaçar el medi ambient com a "casa". A causa dels poderosos mitjans

⁹⁶⁵ JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

⁹⁶⁶ JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

⁹⁶⁷ JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

⁹⁶⁸ JOAN PAU II, *Discurs a la 35a Assemblea general de l'Associació Mèdica Mundial* (29 d'octubre de 1983), 6: AAS 76 (1984) 394.

⁹⁶⁹ Cf. PAU VI, Carta ap. *Octogesima adveniens*, 21: AAS 63 (1971) 416-417.

⁹⁷⁰ PAU VI, Carta ap. *Octogesima adveniens*, 21: AAS 63 (1971) 417.

de transformació que ofereix la civilització tecnològica, a vegades sembla que l'equilibri home-medi ambient hagi arribat a un punt crític».⁹⁷¹

462 *La naturalesa sembla com un instrument en les mans de l'home, una realitat que ell ha de manipular constantment, especialment mitjançant la tecnologia.* A partir del pressupòsit, que ha resultat errat, que hi ha una quantitat il·limitada d'energia i de recursos disponibles, que es poden regenerar immediatament i que els efectes negatius de les manipulacions de l'ordre natural es poden absorbir fàcilment, s'ha difós una concepció reducció que interpreta el món natural en clau mecanicista i el desenvolupament en clau consumista; la primàcia atribuïda al fer i a l'haver més que a l'ésser causa formes greus d'alienació humana.⁹⁷²

Un comportament com aquest no deriva de la recerca científica i tecnològica, sinó d'una ideologia cientista i tecnocràtica que tendeix a condicionar-la. La ciència i la tècnica, amb el seu progrés, no eliminen la necessitat de transcendència i no són per si mateixes la causa de la secularització exasperada que porta al nihilisme; a mesura que avancen en el seu canal, susciten preguntes sobre el seu sentit i acreixen la necessitat de respectar la dimensió transcendent de la persona humana i de la mateixa creació.

463 *Una concepció correcta del medi ambient, si bé d'una banda no pot reduir de manera utilitarista la naturalesa a un mer objecte de manipulació i explotació, d'altra banda no ha d'absolutitzar-la i superposar-la en dignitat a la mateixa persona humana.* En aquest darrer cas, s'arriba al punt de divinitzar la naturalesa o la terra, com es pot observar fàcilment en alguns moviments ecologistes que reclamen que les seves concepcions obtinguin un perfil institucional garantit internacionalment.⁹⁷³

*El Magisteri ha motivat la seva posició contrària a una concepció del medi ambient inspirada en l'ecocentrisme i en el biocentrisme, perquè aquesta «es proposa eliminar la diferència ontològica i axiològica entre l'home i els altres éssers vius, considerant la biosfera com una unitat biòtica de valor indiferenciat. D'aquesta manera, s'arriba a eliminar la responsabilitat superior de l'home en favor d'una consideració igualitarista de la "dignitat" de tots els éssers vius».*⁹⁷⁴

⁹⁷¹ JOAN PAU II, *Discurs als participants en un Congrés sobre medi ambient i salut* (24 de març de 1997), 2: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XX, I (1997) 521.

⁹⁷² Cf. JOAN PAU II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis*, 28: AAS 80 (1988) 548-550.

⁹⁷³ Cf., per exemple, CONSELL PONTIFICI DE LA CULTURA - CONSELL PONTIFICI PEL DIÀLEG INTERRELIGIÓS, *Jesucrist portador de l'aigua viva. Una reflexió cristiana sobre el «New Age»*, Libreria Editrice Vaticana, Ciutat del Vaticà 2003, p. 35.

⁹⁷⁴ JOAN PAU II, *Discurs als participants en un Congrés sobre medi ambient i salut* (24 de març de 1997), 5: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XX, I (1997) 522.

464 *Una visió de l'home i de les coses deslligada de tota referència a la transcendència ha portat a rebutjar el concepte de creació i a atribuir a l'home i a la natura una existència completament autònoma.* D'aquesta manera, el lligam que uneix el món a Déu ha estat esbocinat: aquesta ruptura ha acabat desarrelant de la terra àdhuc l'home i, més radicalment, ha empobrit la seva pròpia identitat. L'ésser humà s'ha tornat a considerar estrany al context ambiental en què viu. La conseqüència que se'n desprèn és ben clara: «la relació que l'home té amb Déu és el que determina la relació de l'home amb els seus semblants i amb el seu ambient. És per això que la cultura cristiana sempre ha reconegut en les criatures que envolten l'home altres tants dons de Déu que s'han de conrear i guardar amb sentit de gratitud envers el Creador. D'una manera particular, l'espiritualitat benedictina i franciscana han testimoniat aquesta mena de relació de parentiu entre l'home i l'ambient de la creació, que alimenta en ell una actitud de respecte envers tota realitat del món circumdant».⁹⁷⁵ Cal ressaltar principalment la profunda connexió que existeix entre ecologia ambiental i «ecologia humana».⁹⁷⁶

465 *El Magisteri destaca la responsabilitat humana de preservar un ambient íntegre i sa per a tots:*⁹⁷⁷ «La humanitat d'avui, si aconsegueix ajuntar les noves capacitats científiques amb una forta dimensió ètica, assolirà promoure l'ambient com a casa i com a recurs a favor de l'home i de tots els homes, assolirà eliminar els factors de contaminació, d'assegurar unes condicions d'higiene i de salut adequades tant per a petits grups com per a amplis assentaments humans. La tecnologia que contamina també pot descontaminar, la producció que acumula pot distribuir equitativament, sempre que prevalgui l'ètica del respecte per la vida i la dignitat de l'home, pels drets de les generacions humanes actuals i de les que vindran».⁹⁷⁸

⁹⁷⁵ JOAN PAU II, *Discurs als participants en un Congrés sobre medi ambient i salut* (24 de març de 1997), 4: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XX, I (1997) 521.

⁹⁷⁶ JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 38: AAS 83 (1991) 841.

⁹⁷⁷ Cf. JOAN PAU II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988) 559-560.

⁹⁷⁸ JOAN PAU II, *Discurs als participants en un Congrés sobre medi ambient i salut* (24 de març de 1997), 5: *Ensenyaments de Joan Pau II*, XX, I (1997) 522.

IV. UNA RESPONSABILITAT COMUNA

a) El medi ambient, un bé col·lectiu

466 *La tutela del medi ambient constitueix un repte per a tota la humanitat: es tracta del deure, comú i universal, de respectar un bé col·lectiu,*⁹⁷⁹ destinat a tothom, impedint que es pugui fer «ús impunement de les diverses categories d'éssers, vius o inanimats —animals, plantes, elements naturals— com es vulgui, a tenor de les pròpies exigències»⁹⁸⁰ És una responsabilitat que ha de madurar sobre la base de la globalitat de la crisi ecològica actual i de la necessitat consegüent d'afrontar-la globalment, per tal com tots els éssers depenen els uns dels altres en l'ordre universal establert pel Creador: «cal tenir cura de la natura de cada ésser i de la seva relació mútua en un sistema ordenat, que és justament el cosmos».⁹⁸¹

Aquesta perspectiva adquireix una importància especial quan es considera, en el context dels vincles estrets que uneixen els diversos ecosistemes entre ells, *el valor ambiental de la biodiversitat*, que s'ha de tractar amb sentit de responsabilitat i protegir adequadament, perquè constitueix una riquesa extraordinària per a tota la humanitat. En aquest sentit, tothom pot advertir fàcilment, per exemple, la importància de la regió amazònica, «un dels espais més preats del món per la seva diversitat biològica, que fa que sigui vital per a l'equilibri ambiental de tot el planeta».⁹⁸² *Les forests* contribueixen a mantenir equilibris naturals essencials que són indispensables per a la vida.⁹⁸³ La seva destrucció, àdhuc mitjançant incendis dolosos desconsiderats, accelera els processos de desertificació amb conseqüències perilloses per a les reserves d'aigua i compromet la vida de molts pobles indígenes i el benestar de les generacions futures. Tots, els individus i els subjectes institucionals, s'han de sentir compromesos a protegir el patrimoni forestal i, quan sigui necessari, promoure programes de reforestació adequats.

467 *La responsabilitat vers el medi ambient, patrimoni comú del gènere humà, s'estén no tan sols a les exigències del present, sinó també a les del futur:* «Hereus de les generacions passades i beneficiaris del treball dels nostres contemporanis, nosaltres tenim obligacions amb tots, i no ens po-

⁹⁷⁹ Cf. JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 40: AAS 83 (1991) 843.

⁹⁸⁰ JOAN PAU II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988) 559.

⁹⁸¹ JOAN PAU II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988) 559.

⁹⁸² JOAN PAU II, Exhort. ap. *Ecclesia in America*, 25: AAS 91 (1999) 760.

⁹⁸³ JOAN PAU II, *Homilia a Val V�sde en la festa votiva de sant Gualbert* (12 de juliol de 1987): *Ensenyaments de Joan Pau II*, X, 3 (1987) 67.

dem desinteressar dels qui vindran després de nosaltres a engrandir el cercle de la família humana. La solidaritat universal, que és un fet i per a nosaltres un benefici, també és un deure». ⁹⁸⁴ *És una responsabilitat que les generacions actuals tenen respecte de les futures,* ⁹⁸⁵ una responsabilitat que correspon també a cada un dels Estats i a la comunitat internacional.

468 *La responsabilitat vers el medi ambient ha de trobar una traducció adequada en l'àmbit jurídic.* És important que la comunitat internacional elabori regles uniformes, de manera que aquesta reglamentació possibiliti als Estats de controlar amb més eficàcia les diverses activitats que provoquen efectes negatius en el medi ambient i preservar els ecosistemes prevenint-ne possibles accidents: «Correspon a tot Estat, en l'àmbit del seu territori, el deure de prevenir la degradació de l'atmosfera i de la biosfera, controlant atentament, entre altres, els efectes de les noves descobertes tecnològiques o científiques, i oferint als seus ciutadans la garantia que no estan exposats a agents contaminants o a residus tòxics». ⁹⁸⁶ El contingut jurídic del «*dret a un medi ambient sa i segur*» ⁹⁸⁷ serà el fruit d'una elaboració gradual, requerida per la preocupació de l'opinió pública de disciplinar l'ús dels béns de la creació segons les exigències del bé comú i amb una voluntat comuna d'introduir sancions per als qui contaminin. Les normes jurídiques, però, no basten per si soles, ⁹⁸⁸ al costat d'elles ha de madurar un fort sentit de responsabilitat com també un canvi efectiu de les mentalitats i dels estils de vida.

469 *Les autoritats cridades a prendre decisions per afrontar riscos sanitaris i mediambientals a vegades es troben davant de situacions en les quals les dades científiques disponibles són contradictòries o bé quantitativament escasses: pot resultar oportú aleshores fer-ne una valoració inspirada pel «principi de precaució», que no comporta una regla que s'hagi d'aplicar, sinó una orientació adreçada a gestionar situacions d'incertesa.* Això manifesta l'exigència d'una decisió provisional i modificable sobre la base de nous coneixements que s'obtinguin eventualment. La decisió ha de

⁹⁸⁴ PAU VI, Carta enc. *Populorum progressio*, 17: AAS 59 (1967) 266.

⁹⁸⁵ Cf. JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

⁹⁸⁶ JOAN PAU II, *Missatge per la Jornada Mundial de la Pau 1990*, 9: AAS 82 (1990) 152.

⁹⁸⁷ JOAN PAU II, *Discurs a la Cort i la Comissió europees dels drets de l'home*, Estrasburg (8 d'octubre de 1988), 5: AAS 81 (1989) 685; cf. ID., *Missatge per la Jornada Mundial de la Pau 1990*, 9: AAS 82 (1990) 152; ID., *Missatge per la Jornada Mundial de la Pau 1999*, 10: AAS 91 (1999) 384-385.

⁹⁸⁸ Cf. JOAN PAU II, *Missatge per la Jornada Mundial de la Pau 1999*, 10: AAS 91 (1999) 384-385.

ser proporcionada respecte a mesures que ja s'apliquen per a d'altres riscos. Les polítiques cautelars, basades en el principi de precaució, requereixen que les decisions es basin en la confrontació dels riscos amb els beneficis suposables per a qualsevol possible decisió alternativa, inclosa la decisió de no intervenir. Relacionada amb el plantejament de precaució hi ha l'exigència de promoure tot esforç per adquirir coneixements més aprofundits, àdhuc essent conscients que la ciència no pot arribar ràpidament a conclusions sobre l'absència de riscos. Les circumstàncies d'incertesa i provisionalitat fan particularment important que el procés de decisió sigui transparent.

470 *La programació del desenvolupament econòmic ha de considerar atentament «la necessitat de respectar la integritat i els ritmes de la natura»,⁹⁸⁹ ja que els recursos naturals són limitats i alguns no són renovables. El ritme actual d'explotació compromet seriosament la disponibilitat d'alguns recursos naturals per al temps present i per al futur.⁹⁹⁰ La solució del problema ecològic requereix que l'activitat econòmica respecti màximament el medi ambient, conciliant les exigències del desenvolupament econòmic amb les de la protecció ambiental. Tota activitat econòmica que es valgui dels recursos naturals també s'ha de preocupar de la protecció del medi ambient i preveure'n els costos, que s'han de considerar com «un factor essencial dels costos de l'activitat econòmica».⁹⁹¹ En aquest context, s'han de considerar les relacions entre l'activitat humana i els canvis climàtics, els quals, atesa la seva complexitat extrema, s'han de seguir oportunament i constantment des del punt vista científic, polític i jurídic, nacional i internacional. El clima és un bé que s'ha de protegir i requereix que, en els seus comportaments, els consumidors i els treballadors d'activitats industrials desenvolupin un sentit de responsabilitat més gran.⁹⁹²*

Una economia respectuosa del medi ambient no perseguirà únicament l'objectiu de la maximització del benefici, perquè la protecció mediambiental no es pot assegurar només sobre la base d'un càlcul financer de costos i beneficis. El medi ambient és un d'aquells béns que els mecanismes del mercat no són capaços de defensar i de promoure adequadament.⁹⁹³ Tots els països, particularment els desenvolupats, han de veure com una obligació

⁹⁸⁹ JOAN PAU II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis*, 26: AAS 80 (1988) 546.

⁹⁹⁰ Cf. JOAN PAU II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988) 559-560.

⁹⁹¹ JOAN PAU II, *Al·locució a la XXV Sessió de la Conferència de la FAO* (16 de novembre de 1989), 8: AAS 82 (1990) 673.

⁹⁹² Cf. JOAN PAU II, *Discurs a un grup d'estudi de l'Acadèmia Pontifícia de les Ciències* (6 de novembre de 1987): *Ensenyaments de Joan Pau II*, X, 3 (1987) 1018-1020.

⁹⁹³ Cf. JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 40: AAS 83 (1991) 843.

urgent el fet de reconsiderar les modalitats d'ús dels béns naturals. La recerca d'innovacions capaces de reduir l'impacte de la producció i el consum sobre el medi ambient s'haurà d'incentivar eficaçment.

S'haurà d'esmerçar una atenció especial a les complexes problemàtiques relatives als *recursos energètics*.⁹⁹⁴ Els no renovables, dels quals se serveixen els països altament industrialitzats i els d'industrialització recent, s'han de posar al servei de tota la humanitat. Des d'una perspectiva moral marcada per l'equitat i la solidaritat intergeneracional, caldrà també continuar identificant, mitjançant la contribució de la comunitat científica, noves fonts energètiques, desenvolupar les alternatives i elevar els nivells de seguretat de l'energia nuclear.⁹⁹⁵ La utilització de l'energia, pels lligams que té amb les qüestions del desenvolupament i del medi ambient, apel·la a les responsabilitats polítiques dels Estats, de la comunitat internacional i dels operadors econòmics; aquestes responsabilitats hauran de ser il·luminades i guiades per la recerca contínua del bé comú universal.

471 *Una atenció especial mereix la relació que els pobles indígenes tenen amb la seva terra i els seus recursos: es tracta d'una expressió fonamental de la seva identitat.*⁹⁹⁶ Molts pobles ja han perdut o corren el risc de perdre, en benefici de poderosos interessos agroindustrials o a còpia de processos d'assimilació i d'urbanització, les terres on viuen,⁹⁹⁷ a les quals va lligat el sentit mateix de la seva existència.⁹⁹⁸ Els drets dels pobles indígenes han de ser tutelats oportunament.⁹⁹⁹ Aquests pobles ofereixen un exemple de vida

⁹⁹⁴ Cf. JOAN PAU II, *Discurs als participants a la reunió plenària de l'Acadèmia Pontifícia de les Ciències* (28 d'octubre de 1994): *Ensenyaments de Joan Pau II*, XVII, 2 (1994) 567-568.

⁹⁹⁵ Cf. JOAN PAU II, *Discurs als participants en un Simposi sobre la física* (18 de desembre de 1982): *Ensenyaments de Joan Pau II*, V, 3 (1982) 1631-1634.

⁹⁹⁶ Cf. JOAN PAU II, *Discurs als pobles autòctons de l'Amazònia*, Manaus (10 de juliol de 1980): AAS 72 (1980) 960-961.

⁹⁹⁷ Cf. JOAN PAU II, *Homilia durant la litúrgia de la Paraula per a les poblacions autòctones de l'Amazònia peruana* (5 de febrer de 1985), 4: AAS 77 (1985) 897-898; cf. també CONSELL PONTIFICI DE LA JUSTÍCIA I DE LA PAU, *Per una distribució millor de la terra. El repte de la reforma agrària* (23 de novembre de 1997), 11, Libreria Editrice Vaticana, Ciutat del Vaticà 1997, p. 15-16.

⁹⁹⁸ Cf. JOAN PAU II, *Discurs als aborígens d'Austràlia* (29 de novembre de 1986), 4: AAS 79 (1987) 974-975.

⁹⁹⁹ Cf. JOAN PAU II, *Discurs als indígenes de Guatemala* (7 de març de 1983), 4: AAS 75 (1983) 742-743; *Id.*, *Discurs als pobles autòctons del Canadà* (18 de setembre de 1984), 7-8: AAS 77 (1985) 421-422; *Id.*, *Discurs als pobles autòctons de l'Equador* (31 de gener de 1985), II.1: AAS 77 (1985) 861; *Id.*, *Discurs als pobles aborígens d'Austràlia* (29 de novembre de 1986), 10: AAS 79 (1987) 976-977.

en harmonia amb l'ambient que han après a conèixer i a preservar:¹⁰⁰⁰ la seva experiència extraordinària, que és una riquesa insubstituïble per a tota la humanitat, corre el risc de perdre's junt amb el medi ambient en el qual té l'origen.

b) L'ús de les biotecnologies

472 *Als darrers anys s'ha imposat amb força la qüestió de les de les noves biotecnologies per a fins lligats a l'agricultura, a la zootècnia, a la medicina i a la protecció del medi ambient. Les noves possibilitats que les actuals tècniques biològiques i biogenètiques ofereixen susciten, d'una banda, esperances i entusiasmes i, de l'altra, alarmes i hostilitat.* Les aplicacions de les biotecnologies, la seva licitud des del punt de vista moral, les seves conseqüències per a la salut de l'home, el seu impacte en el medi ambient i en l'economia, formen un objecte d'estudi aprofundit i de debat viu. Es tracta de qüestions controvertides que involucren científics i investigadors, polítics i legisladors, economistes i ambientalistes, productors i consumidors. Els cristians no són indiferents a aquestes problemàtiques, conscients de la importància dels valors que hi van.¹⁰⁰¹

473 *La visió cristiana de la creació comporta un judici positiu sobre la licitud de les intervencions de l'home a la natura, inclosos també els altres éssers vius, i, al mateix temps, una forta apel·lació al sentit de responsabilitat.*¹⁰⁰² En efecte, la natura no és una realitat sagrada o divina, sostreta a l'acció humana. És més aviat un do ofert pel Creador a la comunitat humana, confiat a la intel·ligència i a la responsabilitat moral de l'home. Per això, aquest no aconsegueix un acte il·lícit quan, respectant l'ordre, la bellesa i la utilitat de cada un dels éssers vius i de la seva funció en l'ecosistema, intervé modificant algunes de les seves característiques i propietats. Són reproposables les intervencions de l'home quan danyen els éssers vius o l'ambient natural, si bé són lloables quan es tradueixen en el seu millorament. *La licitud de l'ús de les tècniques biològiques i biogenètiques no exhaureix tota la problemàtica ètica:* igual que per a tot comportament humà, cal valorar-ne acuradament la utilitat real, com també les possibles conseqüències àdhuc en termes de riscos. En l'àmbit de les intervencions tecnicientífiques de

¹⁰⁰⁰ Cf. JOAN PAU II, *Discurs als aborígens d'Austràlia* (29 de novembre de 1986), 4: AAS 79 (1987) 974-975; ID., *Discurs als amerindis* (14 de setembre de 1987), 4: *Ensenyaments de Joan Pau II*, X, 3 (1987) 514-515.

¹⁰⁰¹ Cf. ACADÈMIA PONTIFICIA PRO VIDA, *Biotecnologies animals i vegetals. Noves fronteres i noves responsabilitats*, Libreria Editrice Vaticana, Ciutat del Vaticà 1999.

¹⁰⁰² Cf. JOAN PAU II, *Discurs a l'Acadèmia Pontificia de les Ciències* (23 d'octubre de 1982), 6: *Ensenyaments de Joan Pau II*, V, 3 (1982) 898.

forta i àmplia incidència en els organismes vius, amb la possibilitat que tinguin repercussions notables a llarg termini, no és lícit actuar amb lleugeresa i irresponsabilitat.

474 *Les biotecnologies modernes tenen un fort impacte social, econòmic i polític, a escala local, nacional i internacional: s'han de valorar segons els criteris ètics que han d'orientar sempre les activitats i les relacions humanes en l'àmbit socioeconòmic i polític.*¹⁰⁰³ *Cal tenir presents sobretot els criteris de justícia i solidaritat, als quals s'han d'atenir sobretot els individus i els grups que actuen en la recerca i en la comercialització en el camp de les biotecnologies. Tanmateix, no s'ha de caure en l'error de creure que la mera difusió dels beneficis vinculats a les noves biotecnologies pugui resoldre tots els problemes urgents de pobresa i de subdesenvolupament que afecten encara tants països del planeta.*

475 *En un esperit de solidaritat internacional, es poden adoptar diverses mesures amb relació a l'ús de les noves biotecnologies. En primer lloc, cal facilitar l'intercanvi comercial just, lliure de vincles injustos. Tanmateix, la promoció del desenvolupament dels pobles més desfavorits no serà autèntica i eficaç si es redueix a l'intercanvi de productes. És indispensable afavorir també la maduració d'una necessària autonomia científica i tecnològica de part d'aquells mateixos pobles, promovent els intercanvis de coneixements científics i tecnològics i la transferència de tecnologies vers els països en via de desenvolupament.*

476 *La solidaritat comporta també una crida a la responsabilitat que tenen els països en via de desenvolupament i, en particular, les seves autoritats polítiques, de promoure una política comercial favorable als seus pobles i l'intercanvi de tecnologies aptes per millorar-ne les condicions alimentàries i sanitàries. En aquests països ha d'augmentar la inversió en la recerca, fent atenció especialment a les característiques i a les necessitats particulars del propi territori i de la pròpia població, sobretot tenint present que algunes recerques en el camp de les biotecnologies, potencialment benèfiques, requereixen inversions relativament modestes. A aquest fi seria útil crear organismes nacionals destinats a la protecció del bé comú mitjançant una gestió sàgia dels riscos.*

477 *Els científics i els tècnics compromesos en el sector de les biotecnologies són cridats a treballar amb intel·ligència i perseverança en la recerca*

¹⁰⁰³ Cf. JOAN PAU II, *Discurs a l'Acadèmia Pontifícia de les Ciències* (3 d'octubre de 1981): AAS 73 (1981) 668-672.

de les solucions millors per als problemes greus i urgents de l'alimentació i de la sanitat. No han d'oblidar que les seves activitats atenyen materials, vius i no vius, que pertanyen a la humanitat com un patrimoni, destinat també a les generacions futures; per als creients, es tracta d'un do rebut del Creador, confiat a la intel·ligència i a la llibertat humanes, que també són do de l'Altíssim. Els científics cal que sàpiguen esmerçar les seves energies i les seves capacitats en una recerca apassionada, guiada per una consciència neta i honesta.¹⁰⁰⁴

478 *Els empresaris i els responsables dels ens públics que s'ocupen de la recerca, de la producció i del comerç dels productes derivats de les noves biotecnologies han de tenir en compte no tan sols el benefici legítim, sinó també el bé comú.* Aquest principi, vàlid per a tota mena d'activitat econòmica, esdevé particularment important quan es tracta d'activitats que tenen a veure amb l'alimentació, la medicina, la protecció de la salut i del medi ambient. Amb les seves decisions, empresaris i responsables dels ens públics interessats poden orientar els desenvolupaments en el sector de les biotecnologies vers objectius molt prometedors pel que fa a la lluita contra la fam, especialment als països més pobres, la lluita contra les malalties i la lluita per la salvaguarda de l'ecosistema, patrimoni de tots.

479 *Els polítics, els legisladors i els administradors públics tenen la responsabilitat de valorar les potencialitats, els avantatges i els eventuais riscos relacionats amb l'ús de les biotecnologies.* No és desitjable que les seves decisions, a escala nacional o internacional, siguin dictades per pressions provinents d'interessos de part. Les autoritats públiques han d'afavorir també una informació correcta de l'opinió pública i tanmateix saber prendre les decisions més convenients per al bé comú.

480 *Àdhuc els responsables de la informació tenen una tasca important, que han de realitzar amb prudència i objectivitat.* La societat n'espera una informació completa i objectiva, que ajudi els ciutadans a formar-se una opinió correcta sobre els productes biotecnològics, sobretot perquè es tracta de quelcom que els afecta en primera persona com a possibles consumidors. Per tant, cal evitar de caure a la temptació d'una informació superficial, nodrida per entusiasmes fàcils o per alarmismes injustificats.

¹⁰⁰⁴ Cf. JOAN PAU II, *Discurs a l'Acadèmia Pontifícia de les Ciències* (23 d'octubre de 1982): *Ensenyaments de Joan Pau II*, V, 3 (1982) 895-898; *Id.*, *Discurs als participants al Congrés promogut per l'Acadèmia Nacional de les Ciències en el bicentenari de la fundació* (21 de setembre de 1982): *Ensenyaments de Joan Pau II*, V, 3 (1982) 511-515.

c) **Medi ambient i compartiment dels béns**

481 *També en el camp de l'ecologia la doctrina social invita a tenir present que els béns de la terra han estat creats per Déu perquè siguin utilitzats sàviament de tots: cal compartir aquests béns de manera equitativa, segons justícia i caritat.* Es tracta essencialment d'impedir la injustícia d'acaparar els recursos: l'avidesa, tant si és individual com col·lectiva, és contrària a l'ordre de la creació.¹⁰⁰⁵ Els actuals problemes ecològics, de caràcter planetari, es poden afrontar eficaçment només gràcies a una cooperació internacional capaç de garantir una coordinació més gran en l'ús dels recursos de la terra.

482 *El principi de la destinació universal dels béns ofereix una orientació fonamental, moral i cultural, per desfer el nus complex i dramàtic que lliga alhora crisi ambiental i pobresa.* La crisi ambiental actual colpeix particularment els més pobres, ja sigui perquè viuen en terres que estan subjectes a l'erosió i a la desertificació o implicats en conflictes armats o obligats a migracions forçades, o bé perquè no disposen dels mitjans econòmics i tecnològics per protegir-se de les calamitats.

Moltíssims d'aquests pobres viuen en els suburbis contaminats de les ciutats en allotjaments ocasionals o en conglomerats de cases decadents i perilloses (*slums, bidonvilles, barrios, favelas*). En el cas que s'hagin de traslladar i per no afegir sofriment al sofriment, cal proporcionar una informació prèvia adequada, oferir alternatives d'allotjaments dignes i implicar directament els interessats.

Cal tenir present, a més, la situació dels països castigats per les regles d'un comerç internacional injust, en els quals perdura una escassetat de capitals que sovint es veu agreujada per la càrrega del deute extern: en aquests casos, la fam i la pobresa fan quasi inevitable l'explotació intensiva i excessiva del medi ambient.

483 *El lligam estret que existeix entre el desenvolupament dels països més pobres, els canvis demogràfics i un ús sostenible del medi ambient no s'ha d'utilitzar com a pretext per a decisions polítiques i econòmiques poc conformes a la dignitat de la persona humana.* Al nord del planeta s'assisteix a una «caiguda de la taxa de natalitat, amb repercussions en l'envelliment de la població, que és incapaç àdhuc de renovar-se biològicament»,¹⁰⁰⁶ mentre

¹⁰⁰⁵ Cf. CONCILI VATICÀ II, Const. past. *Gaudium et spes*, 69: AAS 58 (1966) 1090-1092; PAU VI, Carta enc. *Populorum progressio*, 22: AAS 59 (1967) 268.

¹⁰⁰⁶ JOAN PAU II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis*, 25: AAS 80 (1988) 543; cf. ID., Carta enc. *Evangelium vitae*, 16: AAS 87 (1995) 418.

que al sud la situació és diferent. Si bé és cert que la distribució desigual de la població i dels recursos disponibles crea obstacles al desenvolupament i a un ús sostenible del medi ambient, s'ha de reconèixer que el creixement demogràfic és plenament compatible amb un desenvolupament integral i solidari.¹⁰⁰⁷ «Tots estem d'acord que la política demogràfica és només una part d'una estratègia de desenvolupament global. En conseqüència, és important que tots els debats sobre les polítiques demogràfiques prenguin en consideració el desenvolupament actual i futur de les nacions i de les regions. Al mateix temps, és impossible no tenir en compte l'autèntica naturalesa del significat del terme *desenvolupament*. Qualsevol desenvolupament digne d'aquest nom ha de ser complet, és a dir, adreçat al bé autèntic de tota persona i de tota la persona».¹⁰⁰⁸

484 *El principi de la destinació universal dels béns s'aplica naturalment també a l'aigua, considerada a les Sagrades Escriptures com a símbol de purificació (cf. Sl 51,4, Jn 13,8) i de vida (cf. Jn 3,5; Ga 3,27): «Com a do de Déu, l'aigua és un element vital, imprescindible per la supervivència i, per tant, un dret de tots».*¹⁰⁰⁹ La utilització de l'aigua i dels serveis relacionats s'ha d'orientar a la satisfacció de les necessitats de tots i sobretot de les persones que viuen en la pobresa. Un accés limitat a l'aigua potable incideix sobre el benestar d'un gran nombre de persones i sovint és causa de malalties, sofriments, conflictes, pobresa i àdhuc de mort: per tal de resoldre adequadament aquesta qüestió, «s'ha d'emmarcar de manera que s'estableixin uns criteris morals basats justament en el valor de la vida i en el respecte dels drets i de la dignitat de tots els éssers humans».¹⁰¹⁰

485 *L'aigua, per la seva mateixa naturalesa, no pot ser tractada com una mera mercaderia entre les altres i se n'ha de fer un ús racional i solidari. La seva distribució s'inclou, tradicionalment, entre les responsabilitats d'ens públics, perquè l'aigua ha estat sempre considerada com un bé públic, característica que és mantinguda en cas que la gestió sigui confiada al sector*

¹⁰⁰⁷ Cf. JOAN PAU II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis*, 25: AAS 80 (1988) 543-544.

¹⁰⁰⁸ JOAN PAU II, *Missatge a la senyora Nafis Sadik, secretària general de la Conferència Internacional sobre Població i Desenvolupament* (18 de març de 1994), 3: AAS 87 (1995) 191.

¹⁰⁰⁹ JOAN PAU II, *Missatge al Card. Geraldo Majella Agnello en ocasió de la Campanya de la Fraternalitat de la Conferència Episcopal del Brasil* (19 de gener de 2004): *L'Osservatore Romano*, 4 de març de 2004, p. 5.

¹⁰¹⁰ JOAN PAU II, *Missatge al Card. Geraldo Majella Agnello en ocasió de la Campanya de la Fraternalitat de la Conferència Episcopal del Brasil* (19 de gener de 2004): *L'Osservatore Romano*, 4 de març de 2004, p. 5.

privat. El dret a l'aigua,¹⁰¹¹ com tots els drets de l'home, es basa en la dignitat humana, i no en valoracions de tipus merament quantitatiu, que consideren l'aigua tan sols com un bé econòmic. Sense aigua, la vida queda amenaçada. Per tant, el dret a l'aigua és un dret universal i inalienable.

d) *Nous estils de vida*

486 *Els greus problemes ecològics reclamen un canvi efectiu de mentalitat que porti a adoptar nous estils de vida*¹⁰¹² «en què la recerca de la veritat, de la bellesa i de la bondat i la comunió amb els altres homes per un creixement comú siguin els elements que determinin les decisions dels consums, dels estalvis i de les inversions».¹⁰¹³ Aquests estils de vida s'han d'inspirar en la sobrietat, en la templança, en l'autodisciplina, tant en l'àmbit personal com social. Cal escapar de la lògica del mer consum i promoure formes de producció agrícola i industrial que respectin l'ordre de la creació i satisfacin les necessitats primàries de tots. Un comportament així, afavorit per una consciència renovada de la interdependència que vincula entre ells tots els habitants de la terra, ajuda a eliminar diverses causes de desastres ecològics i garanteix una capacitat oportuna de resposta quan aquests desastres colpeixen pobles i territoris.¹⁰¹⁴ La qüestió ecològica no s'ha d'afrontar tan sols per les perspectives terribles que la degradació ambiental perfila: s'ha de traduir, sobretot, en una forta motivació per a una autèntica solidaritat a escala mundial.

487 *El comportament que ha de caracteritzar l'home davant la creació és essencialment el de gratitud i reconeixement: el món, en efecte, remet al misteri de Déu que l'ha creat i el sosté.* Si hom posa entre parèntesis la relació amb Déu, es buida la natura del seu significat profund, depauperant-la. Si, en canvi, s'arriba a redescobrir la natura en la seva dimensió de criatura, es pot establir amb ella una relació comunicativa, copsar-ne el significat evocatiu i simbòlic, i penetrar així en l'horitzó del misteri, que obre a l'home el pas cap a Déu, Creador del cel i de la terra. El món s'ofereix a l'esguard de l'home com a traça de Déu, lloc en el qual es desvela la Seva potència creadora, provident i redemptora.

¹⁰¹¹ Cf. JOAN PAU II, *Missatge per la Jornada Mundial de la Pau 2003*, 5: AAS 95 (2003) 343; CONSELL PONTIFICI DE LA JUSTÍCIA I DE LA PAU, *Water, an Essential Element for Life. A Contribution of the Delegation of the Holy See on the occasion of the 3r World Water Forum, Kyoto*, 16-23 de març de 2003.

¹⁰¹² Cf. JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 36: AAS 83 (1991) 838-840.

¹⁰¹³ JOAN PAU II, Carta enc. *Centesimus annus*, 36: AAS 83 (1991) 839.

¹⁰¹⁴ Cf. JOAN PAU II, *Discurs al Centre de les Nacions Unides*, Nairobi (18 d'agost de 1985), 5: AAS 78 (1986) 92.